

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Kroniek van het Internationaal Publiekrecht

Schrijver, N.J.; Genugten, W.J.M. van

Citation

Schrijver, N. J., & Genugten, W. J. M. van. (2007). Kroniek van het Internationaal Publiekrecht. *Njb-Kronieken*, 82(13), 794-805. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/12564>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/12564>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Kroniek van het internationaal publiekrecht

In het verslagjaar werd uitgebreid verder gewerkt aan de versterking van de internationaal publiekrechtelijke architectuur, waaronder een nieuwe VN-mensenrechtenraad en nieuwe multilaterale verdragen voor gehandicapten, kindsoldaten en een voorbereiden van een verdrag over de internationale wapenhandel. De VN kreeg een nieuw gezicht: Ban-Ki Moon. Het regeerakkoord voor het kabinet-Balkenende-IV kent ook een volkenrechtelijke agenda, maar anders dan in andere landen wordt een onderzoek naar de besluitvorming rondom Nederlandse politieke steun voor de oorlog in Irak tegengehouden.

Willem van Genugten is hoogleraar internationaal publiekrecht aan de Universiteit Tilburg;
Nico Schrijver is hoogleraar internationaal publiekrecht aan de Universiteit Leiden en medewerker van dit blad.

De nieuwe Mensenrechtenraad

Na langdurige en moeizame onderhandelingen is de Algemene Vergadering van de VN in april 2006 overgegaan tot oprichting van de Raad voor de Rechten van de Mens. Het is niet een zelfstandige Raad geworden op gelijke voet met de Veiligheidsraad en de Economische en Sociale Raad (ECOSOC), maar een hulporgaan van de Algemene Vergadering. Daarmee zijn de mensenrechten toch ietwat hoger opgeklimmen in de hiërarchie: anders dan de vroegere Mensenrechtencommissie, die een hulporgaan was van de Economische en Sociale Raad van de VN, is de nieuwe Raad een hulporgaan van het centrale politieke orgaan. De Raad bestaat wederom uit vertegenwoordigers van staten (47, tegenover 53 'oud'), terwijl zijn mandaat in belangrijke mate doet denken aan dat van de oude Mensenrechtencommissie. Het lidmaatschap beslaat een periode van drie jaar. Toen de Raad in mei 2006 voor het eerst werd samengesteld, is echter gekozen voor drie verschillende lidmaatschapsperiodes - van één, twee en drie jaar - om te voorkomen dat elke drie jaar een geheel nieuwe Raad zou moeten worden samengesteld. Voor Nederland hadden de stemming in de Algemene Vergadering en vervolgens het lot goed en minder goed nieuws in petto: ons land werd gekozen, maar voor slechts één jaar.¹

De oude Mensenrechtencommissie lag onder vuur mede omdat zelfs de staten met de slechtste staat van dienst op mensenrechtengebied daarvan lid konden worden en vervolgens andere staten de maat konden nemen. De vraag is of dat met de nieuwe Raad beter is geregeld. Er is wel gezegd dat landen als Soedan en Zimbabwe het niet hebben aangedurfd zich kandidaat te stellen, omdat zij niet konden rekenen op een meerderheid van de (toen) 191 VN-lidstaten.² Dat zou best waar kunnen zijn en misschien zijn zij ook afgeschrikt door het nieuwe 'periodic review'-mechanisme (daarover verderop). Staten die het evenmin erg nauw nemen met een reeks van mensenrechten, zoals Saoedi-Arabië, China en Rusland, konden wel rekenen op (ruim) voldoende steun.

Het is overigens maar de - nagenoeg niet te beantwoorden - vraag of de mensenrechten er meer bij gebaat zijn als in de Raad alleen de 'good guys' vertegenwoordigd zijn. Tot het tegendeel blijkt, zijn wij geneigd te denken van niet. Een van de redenen daarvoor is gelegen in een innovatie die met het creëren van de nieuwe Raad is doorgevoerd: een 'periodic review' van de mensenrechtenpraktijk van alle VN-lidstaten, waarbij alle leden van de Raad tijdens hun lidmaatschapsperiode tegen het licht worden gehouden.³ De review wordt gebaseerd op 'objective and reliable information' en geschiedt in aanvulling op het werk van de toezichhoudende verdragscomité's. Het nieuwe zit hem in het feit dat nu alle leden van de Raad eraan zullen moeten geloven, terwijl in het oude systeem het (politieke) toeval een grote rol speelde bij de vraag wie beoordeeld werd. Over de precieze invulling van de 'periodic review' wordt thans nog volop gediscussieerd in een 'intersessional open-ended intergovernmental working group'.⁴ Ook nieuw is dat de Algemene Vergadering met tweederde meerderheid kan besluiten dat het lidmaatschap van de Raad wordt geschorst in geval een staat zich schuldig maakt aan grove en systematische schendingen van de rechten van de mens.⁵ Het is afwachten hoe de combinatie

van 'periodic review', politieke vriendschapsbanden en schorsingsmogelijkheden zich de komende jaren ontwikkelt. Het is niet bepaald een mengsel om bij voorbaat gerust op te zijn, maar tegelijkertijd verdient het systeem voorsnog het voordeel van de twijfel en zullen de feiten uitmaken of het stelsel werkt. VN-watchers weten al decennialang dat het rationaliseren van het VN-mensenrechtensysteem populair is, maar weten ook dat wat de een graag wil 'wegrationaliseren' door de ander wordt beschouwd als een belangrijke verworvenheid. Zo is over de speciale thematische en landenrapporteurs in juni 2006 besloten dat al de mandaten met slechts een jaar worden verlengd, in afwachting van verdere besluitvorming. Intussen is de Raad in het verslagjaar drie maal regulier bijeengekomen en heeft hij vier maal vergaderd in speciale zitting: tweemaal over de mensenrechtensituaties in de bezette Palestijnse gebieden, eenmaal over Libanon en eenmaal over Darfur.

Israël en de Palestijnse gebieden

Ten aanzien van de mensenrechtensituatie in de Palestijnse gebieden nam de Mensenrechtenraad een stevige resolutie aan, waarin Israël wordt beschuldigd van forse mensenrechtenschendingen als gevolg van de bezetting en de militaire acties van medio 2006. Israël wordt onder meer opgeroepen om af te zien van collectieve straffen tegen de Palestijnen. Tevens werd besloten tot het instellen van een 'urgent fact-finding mission', onder leiding van de Speciale Rapporteur voor de Mensenrechten in de Bezette Palestijnse Gebieden, professor John Dugard (Leiden). De resolutie werd aangenomen met 29 stemmen vóór, elf tegen (waaronder Nederland) en vijf onthoudingen.⁵ De klassieke vraag is uiteraard wat deze Resolutie bijdraagt aan de oplossing van het vraagstuk. Het meest tekenend is misschien de moedeloos klinkende wijze waarop Dugard zijn rapport toelichtte voor de Derde Commissie van de Algemene Vergadering van de VN.⁷ Onder verwijzing naar zaken als het excessieve gebruik van geweld door Israël, de toenemende armoede en het willekeurig vernietigen van eigendommen zonder militair doel, stelde hij dat de zaken het afgelopen jaar alleen maar erger zijn geworden. En dat is, zoals Dugard zelf zegt, niet nieuw, om vervolgens stevig uit te halen naar de wereldgemeenschap van staten. Dugard drukte scherp uit wat fout is met het vredesproces in Midden-Oosten en wie er nu aan zet is: het Kwartet (de VN, de VS, de Russische Federatie en de EU). Op 2 februari 2007 waren de hoogste politieke vertegenwoordigers van het Kwartet bijeen in Washington, met van de kant van de EU maar liefst drie hooggeplaatste personen: de Minister van Buitenlandse Zaken van EU-voorzitter Duitsland, de Hoge Vertegenwoordiger voor het Buitenlandse en Veiligheidsbeleid en de commissaris voor Externe Betrekkingen, daarmee het gewicht onderstrepend dat de EU aan de bijeenkomst hechtte. Het handelen van het Kwartet is nog altijd expliciet gebaseerd op de klassieke Veiligheidsraadresoluties 242 en 338 over Israël en de Palestijnse gebieden.⁸ Verder wordt nog steeds uitgegaan van de Routekaart voor de vrede in het Midden-Oosten die het Kwartet in 2003 samen met de Israëli's en de Palestijnen heeft opgesteld.⁹ Daaraan is tijdens de recente ontmoeting het voornemen gekoppeld dat het Kwartet zich meer dan ooit met de voortgang zal bemoeien en is tevens vastgesteld dat de VS daarbij wederom het voortouw zullen nemen.¹⁰ Dat is de afgelopen jaren wel eens anders geweest.

Libanon en clusterbommen

De (mensenrechten)situatie in Libanon, ontstaan na de Israëlische invasie van juli-augustus 2006 - ook wel de 33-daagse oorlog genoemd¹¹ - stond centraal tijdens de tweede speciale zitting van de Mensenrechtenraad (augustus 2006). De resolutie met de veelzeggende titel 'the grave situation of human rights in Lebanon caused by Israeli military operations' werd aangenomen met 27 stemmen vóór, elf tegen (waaronder opnieuw Nederland) en acht onthoudingen.¹² Ook hier werd gekozen voor nader veldonderzoek, te verrichten door een 'high-level inquiry commission'. Hopelijk zal hierin ook het beweerde gebruik van clusterbommen door Israël betrokken worden. Ook de VN-Veiligheidsraad nam een resolutie aan, waarin zowel Hezbollah als Israël werd opgeroepen de vijandelijkheden te staken en waarin werd besloten tot het inzetten van een VN-

vredesmacht van (maximaal) 15 000 man.¹³ Het bleek vervolgens niet eenvoudig om de vredesmacht daadwerkelijk op de been te brengen, mede vanwege de behoefte aan volstrekte onpartijdigheid van de staten die de troepen moeten leveren. Aan het einde van het verslagjaar is de bezetting van de vredesmacht echter nagenoeg compleet, met inzet vanuit een dertigtal landen die voor beide partijen (blijkbaar) acceptabel zijn, waaronder opvallende bijdragen van Italië, Frankrijk én China.¹⁴ Op verzoek van de Veiligheidsraad verrichtte de VN ook onderzoek naar de omstandigheden waaronder in 2005 de populaire Libanese oud-premier Hariri werd vermoord. Vele sporen leiden naar Damascus. Onlangs sloot de Libanese regering een overeenkomst met de VN om een Speciaal Tribunaal op te zetten voor de vervolging en berechting van de moordenaars van Hariri. Het is evenwel nog de vraag of deze overeenkomst op goedkeuring van het Libanese parlement kan rekenen dat nog steeds een omvangrijke pro-Syrische fractie kent.

Darfur: een nachtmerrie

Met meer dan 300 000 doden en twee miljoen ontheemden geldt Darfur als een van de ergste humanitaire crises van deze tijd.¹⁵ Het was voor de Mensenrechtenraad aanleiding een speciale zitting te beleggen (in december 2006), welke opnieuw leidde tot het instellen van een 'High-Level Mission'.¹⁶ Voor het voorzitterschap daarvan vond de voorzitter van de Mensenrechtenraad een internationaal boegbeeld in de persoon van Nobelprijswinnares voor de Vrede (1997) en medeoprichtster van de (succesvolle) Internationale Campagne tegen Landmijnen, Jody Williams. Terwijl eerder al een humanitaire hulpoperatie werd gestart, uitgevoerd door een dozijn VN-organisaties en tientallen NGO's en er vanaf 2004 een bescheiden vredesmacht van de Afrikaanse Unie op de been is,¹⁷ die vanaf juli 2005 op verzoek van de Unie zelf wordt voorzien van logistieke steun door de NAVO, volgde in en rond de VN-Veiligheidsraad een debat over het sturen van een volwaardige VN-vredesmissie. Het is een moeizaam jaar geworden, met tussentijds vele oproepen tot snellere interventies op basis van de in 2005 bij de VN-top nog eens krachtig onderstreepte 'Responsibility to Protect'.¹⁸ De vertraging in het debat in de Veiligheidsraad kan mede worden verklaard vanuit het feit dat de Raad er steeds naar heeft gestreefd steun voor de operatie te verwerven van de kant van de regering van Soedan, terwijl deze zelf onderdeel van het probleem is. In augustus 2006 nam de Veiligheidsraad uiteindelijk een resolutie aan waarin de sinds 2005 bestaande VN-vredesmacht, destijds ingericht ter ondersteuning van het broze vredesakkoord¹⁹, met ruim 17 000 man en nog eens ruim 3000 burger-politiefunctionarissen en zestien politie-eenheden werd uitgebreid.²⁰ De resolutie zoekt enerzijds zowel instemming van Soedan maar sluit anderzijds dwang van de zijde van de VN niet uit door de operatie te baseren op 'Chapter VII'. De totale sterkte van de operatie komt nu op ruim 30 000 personen. Aan het einde van het verslagjaar is daarvan pakweg de helft daadwerkelijk beschikbaar.²¹

Twee nieuwe mensenrechtenverdragen

Vaak wordt gesteld dat het mensenrechtenbouwwerk in normatieve zin wel zo ongeveer klaar is en dat het nu vooral aankomt op versterking van de naleving en het toezicht daarop. Toch blijkt telkens weer dat er nog gaten in het normenstelsel zijn. In het verslagjaar zijn maar liefst twee nieuwe mensenrechtenverdragen tot stand gekomen: het Verdrag ter Bescherming van Eenieder tegen Gedwongen Verdwijningen en het Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap. Het eerste verdrag werd aangenomen door de Algemene Vergadering van de VN op 20 december 2006²², en verstaat onder gedwongen verdwijningen:

'the arrest, detention, abduction or any other form of deprivation of liberty by agents of the State or by persons or groups of persons acting with the authorization, support or acquiescence of the State, followed by a refusal to acknowledge the deprivation of liberty or by concealment of the fate or whereabouts of the disappeared person, which place such a person outside the protection of the law' (art. 2).

Het Verdrag zal van kracht worden bij twintig ratificaties of toetredingen (art. 39). Het Verdrag inzake de rechten van gehandicapten werd door de Algemene Vergadering aangenomen op 13 december 2006²³, en verstaat onder gehandicapten diegenen 'who have long-term physical, mental, intellectual or sensory impairments which in interaction with various barriers may hinder their full and effective participation in society on an equal basis with others' (art. 1). Deze definitie zou van toepassing zijn op maar liefst 10% van de wereldbevolking.²⁴ Ook dit Verdrag wordt van kracht na twintig ratificaties of toetredingen (art. 45). Verder is voorzien in een additioneel protocol dat, conform staande VN-praktijk, aan individuen en groepen van individuen de mogelijkheid biedt klachten voor te leggen aan het toezichhoudende Comité (Protocol, art. 1). Dat Protocol wordt van kracht na tien ratificaties of toetredingen (art. 13).

Een novum op mensenrechtengebied is dat het gehandicaptenverdrag ook is opengesteld voor ondertekening en ratificatie, dan wel toetreding door 'regional integration organizations' (art. 42), zoals de EU. Deze organisaties hebben ook stemrecht in de conferentie van Staten-Partijen, 'with a number of votes equal to the number of their member States that are Parties to the present Convention' (art. 44 lid 4).

Rechten van inheemse volken

Dan een onderwerp, waar, anders dan door velen gedacht en gehoopt, de onderhandelingen niet tot een goed einde konden worden gebracht: de Verklaring van de Rechten van Inheemse Volken. Nadat in 1994 een ontwerp-Verklaring, opgesteld door onafhankelijk deskundigen - maar in samenspraak met tal van staten en vertegenwoordigers van inheemse volken - was aangeboden aan de VN-Commissie voor de Rechten van de Mens, duurde het twaalf jaar voordat de Mensenrechtenraad in juni 2006 de ontwerp-Verklaring kon aannemen. Dit gebeurde met een stemverhouding van 30 vóór (waaronder Nederland), twee tegen (Canada en de Russische Federatie) en twaalf onthoudingen (waaronder veel Afrikaanse staten).²⁵ Vervolgens werd de tekst aangeboden aan de Algemene Vergadering van de VN, waar de ontwerp-Verklaring echter strandde in de Derde Commissie van de Algemene Vergadering. Dit had deels te maken met onderwerpen die al langer als controversieel werden beschouwd (zoals het recht op zelfbeschikking en de kwestie van de restitutie van gronden waarop inheemse volken ooit hebben geleefd maar waarvan ze in de loop van de tijd zijn verdreven), maar ook met een met name door Afrikaanse landen geventileerde opvatting dat zij onvoldoende waren betrokken bij de totstandkoming van de Verklaring. Deze twee lijnen van verzet, primair verwoord door Australië, Canada, Nieuw-Zeeland en de VS enerzijds en Botswana en Namibië (met steun van landen als de Russische Federatie) anderzijds, bleken samen zeer effectief. Ze leidden tot een amendement waarin wordt gesteld dat de Algemene Vergadering zou moeten afzien van verdere bespreking van de ontwerp-Verklaring en tijd zou moeten vrijmaken voor verdere consultaties, mede om te bezien of er spanningen bestaan tussen de ontwerp-Verklaring en een aantal Afrikaanse grondwetten.²⁶ Dit amendement werd aangenomen met 82 stemmen vóór, 67 tegen en twaalf onthoudingen.²⁷ Deze stemverhoudingen geven de mate van controverse scherp weer en laten tevens zien dat de kans op vruchtbare heronderhandelingen op korte termijn gering is.²⁸ De inheemse volken zullen het voorsnog moeten doen met de nationale bescherming die een aantal van deze volken de afgelopen decennia werd gegund, en met het gewoonterechtelijke karakter van een aantal van de rechten uit de ontwerp-Verklaring.²⁹

Internationaal strafrecht op vele fronten

Het Internationaal Strafhof mocht het afgelopen jaar zijn eerste arrestant begroeten (de Congolees Thomas Lubanga Dyilo), terwijl veel werk is gestoken in de Darfur-zaak, die in 2005 door de VN-Veilighedsraad - met instemming van de VS, want zonder hun veto - aan het Hof werd voorgelegd.³⁰ Aan het einde van het verslagjaar liet Openbaar Aanklager Moreno Ocampo aan de Veiligheidsraad weten dat hij goede vorderingen heeft gemaakt in de Darfur-zaak en dat hij verwacht in februari 2007 de zaak tegen veertien verdachten aan de rechters van het Hof te kunnen voorleggen.³¹ De rapporten van Moreno Ocampo laten goed zien met welke moeilijkheden de Aanklager van het Strafhof kampt bij het 'rond krijgen' van zijn zaken. Met arrestatiebevelen voor de vijf leiders van het Oegandese Verzetsleger van de Heer en een opdracht van de Veiligheidsraad de situatie in Darfur te onderzoeken, is het Hof uit de gevarenzone van onbeduidendheid.

Wie 'doodstraf Saddam Hussein' zegt, denkt niet automatisch aan internationaal strafrecht. Het Statuut van het Speciale Irak-Tribunaal staat weliswaar vol met bepalingen uit dat internationale strafrecht, maar bij het artikel over de op te leggen straffen (artikel 24) wordt eenvoudigweg verwezen naar het nationale Irakese strafrecht. Daarbij wordt de doodstraf niet met name genoemd, maar Saddam Hussein, en nadien onder meer zijn halfbroer en de voormalige voorzitter van het Irakese revolutionaire tribunaal, hebben geweten dat die wel degelijk werd bedoeld. Het Irak-Tribunaal is geen 'gemengd' of 'geïnternationaliseerd' tribunaal, in de zin waarin dat woord tegenwoordig vaak wordt gebruikt: een mengvorm van nationaal en internationaal recht, met de VN als mede-oprichter ervan.³² Het Irak-Tribunaal werd in 2003 niet opgezet door de VN, maar kende vooral de VS als drijvende kracht.

Een internationaal-rechtelijke beoordeling van de zaak Saddam Hussein gaat niet zozeer over de vraag of de doodstraf had mogen worden uitgesproken, als wel over de vraag hoe het proces is verlopen. De doodstraf is internationaalrechtelijk immers maar ten dele verboden.³³ Artikel 6 IVBPR laat de mogelijkheid open van het opleggen van de doodstraf voor 'de ernstigste misdrijven overeenkomstig de wet zoals die ten tijde dat het misdrijf wordt begaan van kracht is', zolang die wet maar niet in strijd is met het IVBPR zelf en het Genocideverdrag. Daarnaast is de algehele afschaffing van de doodstraf neergelegd in het tweede facultatieve Protocol bij het IVBPR. Dat is thans echter van kracht voor slechts zestig staten.³⁴

waaronder noch de VS noch Irak. Bij het verloop van het proces kan worden opgemerkt dat zelfs de meest basale regels van hoor- en wederhoor zijn geschonden, terwijl er rond het proces als geheel een intimiderend klimaat heeft bestaan - met onder meer de dood van een van de rechters en drie van de advocaten van Saddam Hussein tot gevolg - dat zeker heeft bijgedragen aan het beeld dat de uitkomst hoe dan ook van tevoren vaststond. Verder tartten de omstandigheden waaronder de ophanging werd voltrokken elke vorm van beschaving. De internationale reacties waren veelbetekend: de manier waarop de doodstraf werd voltrokken werd breed veroordeeld, maar over het gebruik van de doodstraf 'in dit bijzondere geval' werd zeer verschillend gedacht. Zo bijvoorbeeld door de nieuwe Secretaris-Generaal van de VN, Ban Ki-moon, die stelde dat het aan elk land afzonderlijk is om te bepalen of het de doodstraf hanteert. Daarmee had hij internationaal-rechtelijk gesproken gelijk, zolang de doodstraf daadwerkelijk wordt gereserveerd voor de eerder genoemde 'ernstigste misdrijven' (en ondanks de inherente spanning die in artikel 6 IVBPR is ingebouwd), maar had hij als hoofd van een organisatie die stelselmatig voor afschaffing van de doodstraf strijdt in de ogen van velen een ernstige fout begaan.³⁵ Afkomstig uit een land dat geen partij is bij het eerder genoemde Protocol - ook al staat dat wel te gebeuren - moest hij kennelijk nog wennen aan zijn nieuwe positie.

Het Sierra Leone-Tribunaal in Freetown had in 2006 elf zaken op de rol, waaronder de zaak tegen de vroegere Liberiaanse president Charles Taylor. Nadat Liberia aan Nigeria om zijn uitlevering had gevraagd, werd Taylor eind maart opnieuw gevangen genomen. Na een resolutie van de VN-Veiligheidsraad³⁶ werd Taylor op 20 juni 2006 overgebracht naar de gevangenis in Scheveningen. Hij wordt berecht door het Sierra Leone-Tribunaal, maar daarbij wordt om veiligheidsredenen en ter vermijding van verdere druk op het vredesproces gebruik gemaakt van de faciliteiten van het Internationale Strafhof in Den Haag. De verwachting is dat het proces rond de zomer van 2007 begint.³⁷

In Nederland begint het Openbaar Ministerie in Den Haag, dat op basis van de Wet Internationale Misdrijven van 2003 belast is met de vervolging van 'de ernstigste misdrijven die de gehele internationale gemeenschap met zorg vervullen', enigszins op stoom te komen, zo lijkt het. Na de veroordeling in 2005 van de ondernemer Frans van A. wegens medeplichtigheid aan Saddam Hoesseins oorlogsmisdaden, volgde in 2006 hoger beroep in deze zaak, ingesteld door beide partijen. Het Hof 's-Gravenhage wees in oktober 2006 een tussenarrest, waarin onder meer is ingegaan op het verzoek van de verdediging om Saddam Hussein als getuige te mogen horen. Het hof schreef in zijn tussenarrest dat het de rechter-commissaris heeft gevraagd 'om na te gaan welk perspectief er is dat Saddam Hussein (...) als getuige [kan] worden gehoord, dan wel aan [hem] vragen ter beantwoording kunnen worden voorgelegd' en dat het hof zich 'afhankelijk van de bevindingen van de rechter-commissaris' nader zal beraden ... Het hof sprak tevens de verwachting uit dat de zaak tegen Van A. in april 2007 inhoudelijk kan worden behandeld.³⁸

Slappe sancties en de As van het Kwaad

Intussen blijven ook publiekrechtelijke dwangmaatregelen, veelal aangeduid als sancties, een veel ingeroepen middel in de internationale betrekkingen om te straffen, internationale afkeuring van bepaald gedrag te tonen of af te schrikken. Naast de tien al bestaande sanctieregimes, kwamen er in het verslagjaar twee bij. In reactie op de proef met lange-afstandsraketten en de dreigende taal van de regering van Noord-Korea omtrent het bezit van kernwapens, nam de Veiligheidsraad na veel vijven en zessen op 15 juli 2006 Resolutie 1695 aan. Deze roept alle lidstaten op er zorgvuldig op toe te zien dat geen raketten en geen materiaal, technologie en/of financiën aan Noord-Korea geleverd worden die door dit land op enigerlei wijze gebruikt kunnen worden voor de aanmaak van kernwapens en kernraketten. Noord-Korea bond evenwel niet in. Integendeel. Trots claimde het dat het een succesvolle ondergrondse kernproef had genomen op 9 oktober 2006. De Veiligheidsraad reageerde furieus en scherpte de sancties enigszins aan in Resolutie 1718 van 14 oktober 2006, al bleven onder Chinese druk meer algemene handelsmaatregelen tegen Noord-Korea uit.

Ook de eindeloos voortslpende onderhandelingen met Iran over zijn kernenergieprogramma kwamen in 2006 in een grimmiger fase. Op 29 maart en 31 juli 2006 uitte de Veiligheidsraad zijn ernstige bezorgdheid over het nucleaire programma van Iran en hekelde de Raad het gebrek aan medewerking van dit land aan inspecties van het Internationaal Atoom Energie Agentschap (IAEA).³⁹ Ondanks intensieve diplomatie liepen de besprekingen in het najaar van 2006 vast. Op 23 december 2006 zag de Raad geen andere uitweg meer dan sancties tegen Iran af te kondigen. Zowel de formulering als de aard van de getroffen sancties duiden op het compromiskarakter van de resolutie.⁴⁰ Enerzijds roept de Raad slechts in algemene zin ('mindful of') zijn primaire verantwoordelijkheid voor internationale vrede en veiligheid in, anderzijds maakt hij met een verwijzing naar Artikel 41 van dat Hoofdstuk en door het herhaalde gebruik van het woord 'decides' in het operationele gedeelte wel duidelijk dat het hem menens is. De Raad besloot dat Iran zonder verder uitstel al zijn verrijksactiviteiten, inclusief onderzoek en ontwikkeling en de bouw van een onderzoeksreactor, moet opschorten. De Raad heeft de IAEA opgedragen dit te verifiëren. De door derde staten op te leggen sancties zijn evenwel vrij beperkt en behelzen uitsluitend een verbod om direct of indirect goederen, technologie of diensten te leveren die Iran kan aanwenden bij zijn nucleaire verrijksprogramma of de daarmee samenhangende raketsystemen. Voorts besloot de Raad dat alle staten de financiële tegoeden moeten bevriezen van een twintigtal personen en organisaties die met naam en toenaam in een Annex worden genoemd. Zoals gebruikelijk stelde de Raad een speciaal Sanctiecomité in bestaande uit alle leden van de Raad om op de uitvoering van de sancties toe te zien en om op humanitaire gronden eventuele uitzonderingen toe te staan.

Intussen is er de afgelopen jaren veel te doen geweest over de wijze waarop de lijsten met personen en organisaties die van terroristische activiteiten verdacht worden tot stand komen. De eerste sanctielijsten zijn al aangelegd na de aanslagen op de Amerikaanse ambassades in Nairobi en Dar Es Salaam in 1998. Op 15 oktober 1999 werd het Al Qaida/Taliban Sanctiecomité ingesteld en werd de mogelijkheid geschapen om financiële tegoeden van bepaalde personen en organisaties te bevriezen en een internationaal reisverbod aan bepaalde personen en hun familieleden op te leggen.⁴¹ Na de aanslagen van 11 september 2001 is de praktijk van het opleggen van dit soort doelgerichte sancties veel belangrijker en grootschaliger

geworden.⁴² De kritiek betreft vooral het ontbreken van behoorlijke informatieverstrekking aan betrokkenen en de afwezigheid van hoor en wederhoor en overige effectieve rechtsbescherming in het algemeen. De schoen wringt bij zowel het op de lijst zetten van bepaalde personen en organisaties ('listing') als de moeilijke procedure om bij gebleken gebrek aan bewijs dan wel onschuld weer van de lijst te komen ('delisting'). Een voorbeeld uit vele is de Yusuf en Kadi-zaak, waarover het Europese Gerecht van Eerste Aanleg van de Europese Unie uitspraak deed op 21 september 2005 en waartegen het hoger beroep bij het Europese Gerechtshof nog lopende is.⁴³ Naar aanleiding van een klacht van de Organisatie van de Volksmujahedeën tegen de Raad van Ministers van de Europese Unie over haar plaatsing op de EU-sanctielijst, oordeelde dit Gerecht op 12 december 2006 opnieuw dat de EU-sanctielijstprocedure onvoldoende effectieve rechtsbescherming biedt voor de personen op deze lijst in de zin van informatieverstrekking, motiveringsplicht en het recht van hoor en wederhoor. In een beroepszaak van de in Nederland woonachtige Filipijnse politiek activist José Maria Sison tegen de Raad van de Europese Unie ging het Europese Hof van Justitie evenwel, in een uitspraak van 1 februari 2007, niet zover. Sison had hoger beroep ingesteld tegen de weigering van Nederland en de Europese Unie om hem inzage te geven in de documenten op grond waarvan hij in 2002 op de EU-sanctielijst was gezet. De documenten waren volgens het Hof staatsgeheim, hetgeen naar zijn inzicht de weigering tot inzage rechtvaardigde.⁴⁴

Intussen is de kritiek op de sanctielijsten op diverse niveaus (wereldwijd, Europees en nationaal) opgepakt.⁴⁵ Zo nam de VN-Veiligheidsraad op 19 december 2006 Resolutie 1730 aan, die een nieuwe procedure behelst om personen en organisaties van de sanctielijst te verwijderen. Tot voor kort waren getroffen uitsluitend aangewezen op de bereidheid van hun thuis- of verblijfslaan om hun zaak aan de orde te stellen. Personen en organisaties kunnen zich nu rechtstreeks tot het secretariaat van de VN-sanctiecomités richten met het verzoek om van de lijst geschrapt te worden. Het VN-Secretariaat legt dit dan voor aan het land dat de personen of organisaties voor de lijst had voorgedragen, het land van verblijf en het land waarvan de persoon de nationaliteit bezit of waar de organisatie is geregistreerd. De reacties en beoordelingen van deze landen worden vervolgens aan het Sanctiecomité voorgelegd. Nadat dit Comité een beslissing op het verzoek heeft genomen, wordt ook de verzoeker zelf hiervan door het Secretariaat op de hoogte gesteld. Aan deze Resolutie liggen diverse studies ten grondslag.⁴⁶ Voorstellen tot verbetering betroffen onder meer de instelling van een Ombudsman, het vestigen van een meldpunt binnen het VN-Secretariaat en de mogelijkheid om bezwaren via meerdere staten aan het Comité te melden.

Ook de Europese Unie streeft ernaar de procedurele waarborgen bij de plaatsing op en de verwijdering van de lijsten van terroristische organisaties te verbeteren, mede in reactie op het hierboven genoemde arresten van het Europese Gerecht in Eerste Aanleg in de zaak van Yusuf en Khadi en die van de Organisatie van de Volksmujahedeën. De vernieuwde procedures voorzien in een betere onderbouwing van de voordracht, verbetering van het informeren van de getroffen organisaties of personen en in transparantere bezwaarmogelijkheden. Bovendien wordt de lijst nu halfjaarlijks herzien.⁴⁷

In Nederland nam de Eerste Kamer op 7 november 2006 de motie Franken (kenmerk 28 764) aan, die de regering oproep zich in te zetten voor verantwoorde en transparante procedures bij VN- en EU-lijsten van terroristische organisaties. Bij brief van 10 januari 2007 informeerde minister Bot van Buitenlandse Zaken de Eerste Kamer over de uitvoering van de motie. Daarnaast beantwoordde minister Hirsch Ballin van Justitie diverse vragen vanuit de Tweede Kamer van zowel de SP als het CDA over respectievelijk betere rechtsbescherming en meer openheid van zaken bij plaatsing van een organisatie op de Europese terrorismelijst. Naar de opvatting van Hirsch Ballin moet de samenstelling van de terrorismelijst beter worden gemotiveerd door de Raad van de Europese Unie. Personen die op de lijst terecht komen moeten hiervan direct op de hoogte worden gesteld en de kans hebben bezwaar aan te tekenen. De staat is verplicht deze informatie te verschaffen, tenzij dwingende overwegingen van openbare orde, veiligheid of het onderhouden van internationale betrekkingen zich hiertegen verzetten. Staatsgeheimen kunnen op deze wijze beschermd blijven. Minister Hirsch Ballin is van mening dat deze methode zal leiden tot een grotere acceptatie van en daarmee een groter draagvlak voor de maatregelen genomen ter preventie van terrorisme.

Niet-verspreiding van kernwapens: een kat-en-muisspel

Intussen is een van de grote kopzorgen in de internationale arena de mogelijke verspreiding van massavernietigingswapens. Tot veler schrik voegde Noord-Korea op 5 juli 2006 de daad bij het al lang dreigende woord door een proef met lange-afstandsraketten, die algemeen worden gezien als mogelijke transportmiddelen voor kernwapens. Weliswaar belandden de Koreaanse raketten al binnen een minuut in de Japanse zee, maar toch zat de schrik er in. De internationale gemeenschap reageerde zeer verontwaardigd, maar bleef verdeeld. Naast de hierboven genoemde sancties, maande de VN-Veiligheidsraad in Resoluties 1695 en 1718 (2006) alle partijen tot zelfbeheersing en riep hij Noord-Korea op om weer onmiddellijk aan de onderhandelingstafel aan te schuiven, de zogenaamde Zespartijengesprekken (de twee Korea's, China, Japan, Rusland en de VS). In 2003 heeft Noord-Korea het Non-Proliferatie Verdrag opgezegd, maar opvallend genoeg is de overeenkomst met het IAEA tot inspectie van de Noord-Koreaanse kerncentrales van kracht gebleven, ook al wordt het Atoomagentschap in de praktijk niet in de gelegenheid gesteld zijn inspecties te verrichten. Misschien moeten de raketproeven en de dreigende taal van de Noord-Koreaanse president Kim Il Sung ook als een luide schreeuw om internationale aandacht en hulp worden verstaan. Thans (februari 2007) lijkt zich in het Zespartijenoverleg een compromis af te tekenen, waarbij het grondstoffenarme Noord-Korea zich bereid toont zijn hele kernwapenprogramma in te ruilen voor olie- en voedselleveranties en opheffing van de financiële sancties.

Anders dan Noord-Korea is Iran (nog) wel partij bij het Non-Proliferatie Verdrag, dat het in 1970 heeft geratificeerd. De afgelopen jaren zijn de verhoudingen met het IAEA en het Westen erg gespannen geraakt, met name omdat de in augustus 2005 aangetreden president Mahmoud Ahmadinejad zijn nucleaire ambities niet onder stoelen of banken steekt. Officieel gaat het om de ontwikkeling van hoogwaardige kernenergie, maar

er bestaat in brede kring diep wantrouwen of dat voor louter vreedzame doeleinden is of dat Iran in feite werkt aan de ontwikkeling van een atoombom. Overigens zou het daarmee in de voetsporen treden van Israël, India en Pakistan die alle de facto kernwapenmogendheden zijn. In het voorjaar van 2006 besloot de Beheersraad van de IAEA zijn grote zorgen over de mogelijk militaire dimensie van het Iraanse nucleaire programma aan de Veiligheidsraad voor te leggen. Dat is uniek. In het verslagjaar is er sprake geweest van een actieve pendeldiplomatie - of misschien beter gezegd: een kat-en-muis spel -, waarbij Duitsland, Frankrijk, de EU, Rusland en de VS betrokken zijn. Iran heeft hoogwaardige technologische assistentie bij de ontwikkeling van zijn kernenergieprogramma aangeboden gekregen, mits het gelijktijdig afziet van een militaire dimensie van zijn kernenergieprogramma. Tot nu toe wil Iran hier evenwel niet van weten.

Naast de kopzorgen over deze twee landen die President Bush tot de 'As van het Kwaad' rekent, bestaat er veel ongerustheid dat niet-statelijke actoren, zoals terroristische of verzetsgroeperingen, kernwapens of andere massavernietigingswapens in handen zouden kunnen krijgen. Naast een spoedige inwerkingtreding van het nieuwe Verdrag tegen daden van dergelijk nucleair terrorisme (2005)[48](#), blijft het werk van de speciale commissie van de Veiligheidsraad belangrijk, die maatregelen moet voorstellen om te voorkomen dat nucleaire, biologische en chemische wapens in handen van niet-statelijke actoren terecht kunnen komen.

Niet ten onrechte wordt wel gesteld dat staten te gefixeerd zijn op massavernietigingswapens en dat zij conventionele wapens te vaak buiten schot houden. Maar al te vaak vinden juist kleine en lichte wapens langs verschillende kanalen hun weg naar milities en andere gewapende groepen die zich schuldig maken aan grof geweld. Er bestaat nog geen bindende internationale regelgeving die de internationale handel in wapens reguleert. Bestaande conventionele wapenverdragen, wetten en embargo's zijn bijna nooit effectief gebleken. Staten blijken deze afspraken gemakkelijk aan de laars te kunnen lappen, omdat sancties nagenoeg ontbreken. De lobby van de internationale wapenhandel is bovendien groot. Onder enorme druk vanuit de NGO-wereld (onder andere van Pax Christi International) nam de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties op 6 december 2006 een resolutie aan die het perspectief opent op een onderhandeling over een Arms Trade Treaty.[49](#) 153 landen stemden voor, maar de Verenigde Staten stemden tegen. In 2007 zal de mening van alle staten over het nut en de haalbaarheid van een dergelijk verdrag gepeild worden. Begin 2008 zal een groep experts samengesteld worden om de mogelijkheden tot een bindend verdrag te bezien.

Kleine en lichte wapens zijn ook de wapens van kindsoldaten. Naar schatting zijn momenteel wereldwijd 250 000 tot 300 000 kinderen als soldaat, boodschapper, spion of anderszins betrokken bij gewapende conflicten. In de afgelopen jaren heeft de Veiligheidsraad keer op keer het ronselen en inzetten van kinderen in gewapende conflicten krachtig veroordeeld. In opdracht van Secretaris-Generaal Kofi Annan houdt de VN de situatie in een aantal met name genoemde landen in de gaten: Burundi, Democratische Republiek Congo, Ivoorkust, Nepal, Soedan, Somalië en Sri Lanka.[50](#) Voorsnog is de Raad niet ingegaan op de aanbeveling van de S-G om sancties te treffen tegen landen die zich niet aan het verbod houden.

Over de wijdverbreide praktijk van kindsoldaten organiseerden UNICEF en de Franse regering begin februari 2007 een conferentie te Parijs. Deze gaf uitwerking aan het internationale verbod om kinderen te ronselen voor het leger en in te zetten in internationale en lokale gewapende conflicten. De grondslag voor dit verbod ligt in het Verdrag van de Rechten van het Kind, en in het bijzonder in het daarbij behorende Facultatieve Protocol inzake de betrokkenheid van kinderen bij gewapende conflicten. Dit Protocol kwam in 2000 tot stand, trad in 2002 in werking en kent momenteel 111 partijen. Nederland heeft het Protocol (nog) niet geratificeerd, maar voldoet wel aan de daarin neergelegde criteria, dat wil zeggen dat vrijwillige werving toegestaan is vanaf zestien jaar en militaire inzet vanaf achttien jaar. In het Statuut van het Internationaal Strafhof wordt het onder de wapenen roepen of in militaire dienst nemen van kinderen beneden de vijftien jaar of het inzetten van deze kinderen voor actieve deelname aan vijandelikheden aangemerkt als een oorlogsmisdad. De conferentie resulteerde in The Paris Principles and Guidelines on Children Associated with Armed Forces or Armed Groups. Deze omvatten 'algemene' en 'operationele' beginselen en een actieprogramma dat betrekking heeft op onderwerpen als de specifieke positie van meisjes, de opvang van gevluchte kinderen en de herintegratie van voormalige kindsoldaten in het maatschappelijk leven.[51](#)

Peacekeeping en geweldgebruik: Afghanistan en Irak

Over de juridische grondslagen van de operaties in Afghanistan en Irak, met inbegrip van de verhouding VN-NAVO, bestaan allerlei misverstanden.[52](#) De operatie in Afghanistan - de International Security Assistance Force (ISAF) - begon in 2001, op grondslag van een resolutie van de VN-Veiligheidsraad, aangenomen op basis van hoofdstuk VII van het VN-Handvest. Even belangrijk voor het verdere verloop was echter dat de resolutie mede gebaseerd was op het 'Akkoord van Bonn' van december 2001, waarin ruim twintig vertegenwoordigers van de Afghaanse bevolking, bijeengebracht door de VN, overeenstemming hadden bereikt over een raamwerk voor de toekomstige politieke structuur van Afghanistan en waarin zij de internationale gemeenschap vroegen om hulp, onder meer in de vorm van een door de VN gemandateerde vredesmacht.[53](#) ISAF werd dan ook in het leven geroepen 'ter assistentie van de Afghaanse Interim-regering bij de handhaving van veiligheid in Kabul en omstreken'.[54](#) Het werkgebied werd pas later uitgebreid. De NAVO werd in de eerste resolutie nog niet genoemd. Dat gebeurde pas in oktober 2003, onder verwijzing naar een brief van de NAVO met het verzoek de missie te versterken.[55](#) In daaropvolgende resoluties werd de NAVO door de Veiligheidsraad achtereenvolgens geprezen voor haar inspanningen[56](#) en voor haar 'continuïteit commitment (...) to lead (...) ISAF'.[57](#) ISAF is derhalve een door de VN-Veiligheidsraad geautoriseerde missie, die wordt uitgevoerd door de NAVO (samen met een aantal niet-lidstaten van de NAVO). Niet onbelangrijk voor het 'eigenaarschap' van de missie is verder dat deze wordt betaald door de landen die de troepen leveren. Het mandaat van de missie is bij Resolutie van 12 september 2006 verlengd tot oktober 2007. Van de 2267 militairen die Nederland aan het einde van het verslagjaar uitzond, deden er 1907 mee in Afghanistan. Enkele honderden daarvan worden ingezet bij de Operation Enduring Freedom (OEF).[58](#) Deze treedt op in het ontoegankelijke berggebied aan de grens van Zuid-Afghanistan en Pakistan en is gericht op het uitroeien van Al Qaida-kernen. De juridische grondslag van OEF

wordt nog altijd gezocht in het zelfverdedigingsartikel 51 van het VN-Handvest, dat onmiddellijk na de aanslagen van 11 september 2001 door de VS als slachtofferstaat en het VK als bondgenoot ingeroepen werd. Het staat evenwel internationaal-rechtelijk vast dat vijf jaar na dato deze rechtsgrond niet meer voldoet en dat deze nu veeleer gevonden moet worden in het verzoek om bijstand van de Afghaanse regering-Karzai.

De huidige operatie in Irak - de United Nations Assistance Mission for Iraq (UNAMI) - is begonnen na het einde van de oorlog in 2003, eveneens met een beroep van de VN-Veiligheidsraad op de VN-lidstaten om het volk te hulp te komen bij de opbouw van een stabiel en veilig Irak.⁵⁹ In latere resoluties wordt nog eens expliciet vastgesteld dat de operatie plaatsvindt op verzoek van de (nieuwe) regering van Irak⁶⁰, en dat de VN een leidende rol moeten blijven spelen ter assistentie van het Irakese volk en de Irakese regering.⁶¹ Gezien de precare veiligheidssituatie en de complexe verhouding tot de primair Amerikaans-Britse operatie (zie hierna) is UNAMI betrekkelijk klein gebleven; er doen geen Nederlanders mee. Naast UNAMI staat de Multinational Force ('Operation Iraqi Freedom') geleid door de VS. Ook over deze troepen heeft de Veiligheidsraad een aantal malen gezegd dat deze in Irak aanwezig zijn op verzoek van de (interim-)regering en dat de Raad 'therefore reaffirms the authorization for the multinational force under unified command'.⁶² Recent is het mandaat van deze troepen verlengd tot 31 december 2007, met het verzoek aan de VS om de Veiligheidsraad te blijven informeren over de ontwikkelingen.⁶³ Sinds de terugtrekking van de Nederlandse troepen uit de Zuid-Irakese provincie Al-Moethanna, doen geen Nederlanders mee aan de Multinational Force. Wel bevinden zich sinds februari 2005 zo'n vijftien Nederlandse militairen in de Irakese hoofdstad Bagdad, om Irakese militairen en veiligheidsfunctionarissen op te leiden. Zij doen dat echter in het kader van de separate NAVO-trainingsmissie NTM-I (NATO Training Mission-Iraq).⁶⁴ Deze missie staat onder de politieke leiding van de NAVO-raad.⁶⁵ Het ontbreken van een duidelijke rechtsgrond voor de oorlog tegen Irak in 2003 blijft een plaaggeest voor de politieke leiders die deze oorlog destijds geïnitieerd (president Bush, premier Blair) dan wel politiek gesteund hebben (onder andere premier Balkenende). In diverse landen is of wordt onderzoek gedaan naar de wijze waarop en de omstandigheden waaronder de besluitvorming tot de oorlog en het geven van politieke steun tot stand zijn gekomen.⁶⁶ De oppositiepartijen in Nederland, met name de PvdA, hebben dikwijls op een dergelijk onderzoek aangedrongen. Als prijs voor regeringsdeelname heeft de PvdA zich evenwel moeten verplichten die wens voor de komende vier jaar in te slikken.

De onmogelijkste maar mooiste baan van de wereld

Tegen de verwachting in was er in 2006 vrij spoedig overeenstemming over de verkiezing van de Zuid-Koreaanse Minister van Buitenlandse Zaken Ban Ki-moon tot de achtste Secretaris-Generaal van de VN. Het is een ongeschreven regel dat deze positie onder de regio's rouleert en de beurt was nu duidelijk aan Azië. De 62-jarige Ban Ki-moon (spreek uit als: Baan Ki-moen) is een mede in Amerika opgeleide rasdiplomaat, die nog maar enkele jaren de post van Minister van Buitenlandse Zaken bekleedde. Meer dan zijn voorganger Kofi Annan heeft hij ervaring in de interstatelijke diplomatie; minder dan Annan is hij vertrouwd met het ingewikkelde samenspel met de internationale organisaties, het internationale bedrijfsleven en NGO's. De post van Secretaris-Generaal van de volkerenorganisatie geldt als een van de meest prestigieuze in de wereld, maar ook als een van de moeilijkste. De taak van een S-G van de VN is een drieledige: hij is hoofd van het Secretariaat en geeft als zodanig leiding aan de ongeveer 10 000 mensen die voor de VN werken; hij is de uitvoerder van opdrachten die met name de politieke organen van de VN hem geven, zoals het voorbereiden van rapporten, uitvoeren van resoluties en ondernemen van diplomatieke missies om feiten te constateren, bemiddelen, en dergelijke; en hij heeft een eigen recht om zaken die de wereldvrede en internationale veiligheid bedreigen onder de aandacht van de Veiligheidsraad te brengen (art. 99 VN-Handvest). Hoeveel eigen ruimte een S-G kan nemen, hangt zowel van het politieke gesternte af als van de persoonlijke eigenschappen van de ambtsdrager. Opvallend genoeg is er bij spanningen tussen de grote mogendheden soms meer ruimte voor een eigenstandige rol van de S-G dan wanneer zij het onderling goed kunnen vinden en geneigd zijn de S-G voornamelijk als hun uitvoerder en loopjongen te beschouwen. Ondanks enkele bescheiden vlekken op zijn blazoens zoals het beruchte Olie voor Voedselschandaal inzake Irak, heeft Kofi Annan door zijn toewijding, integriteit en minzame persoonlijkheid alsmede de lange duur van zijn ambtsvervulling (tien jaar) een enorme politieke statuur en groot moreel gezag weten te winnen. Ook in dat opzicht kan Ban Ki-moon nog wel eens voor een buitengewoon zware opgave komen te staan. Intussen verloopt de voortgang van VN-hervormingen die zijn voorgenomen op de Wereldtop van september 2005 moeizaam. Met name de hervorming van de Veiligheidsraad zit muurvast. Aan ideeën en concrete voorstellen geen gebrek⁶⁷, aan politieke wil des te meer.

Internationaal Gerechtshof: Argentinië v. Uruguay

Intussen draait de internationale geschillenbeslechting in Den Haag op volle toeren. Het Permanente Hof van Arbitrage faciliteert en administreert een toenemend aantal internationale arbitrages, variërend van grensconflicten te land (Eritrea-Ethiopië) en ter zee (Barbados en Trinidad/Tobago) tot investeringsgeschillen. Het Internationaal Gerechtshof hield de spanning erin door tegen de verwachting in gedurende dit verslagjaar nog geen uitspraak te doen in de hoogst gecompliceerde Genocide-zaak tussen Bosnië en Servië. (Inmiddels gebeurde dat op 26 februari 2007 en de uitspraak zal in de volgende kroniek onder de loep worden genomen.) Wel besliste het Internationaal Gerechtshof tweemaal in kortgedingprocedures in een zaak over de bouw van twee papierfabrieken aan de oever van de grensrivier Uruguay. Op 4 mei 2006 had Argentinië daarover een procedure aangespannen tegen Uruguay en daarbij om voorlopige maatregelen tegen Uruguay gevraagd om te voorkomen dat Argentinië voor een 'fait accompli' zou worden gesteld. Het Hof achtte zich bevoegd op grond van het bilaterale 'Statute of the River Uruguay' dat beide landen in 1975 hadden gesloten. Dit bepaalt dat bij conflicten over de uitleg en toepassing van dit verdrag het Internationaal Gerechtshof ingeschakeld kan worden. Argentinië stelde dat Uruguay in 2005 vergunningen heeft afgegeven voor de bouw van twee papierfabrieken aan de 'River Uruguay' zonder de

verplichte voorafgaande procedure van kennisgeving en consultatie gevolgd te hebben. Argentinië vreest ernstige schade aan het milieu als gevolg van de bouw en het in werking stellen van deze fabrieken. Op 13 juli 2006 wees het Internationaal Gerechtshof het Argentijnse verzoek evenwel af. Het Hof geeft in zijn overwegingen aan dat voorlopige voorzieningen slechts genomen mogen worden indien sprake is van urgentie. Weliswaar bevestigt het Hof dat de belangen gericht op bescherming van het milieu in de omgeving van de rivier belangrijk zijn, maar acht deze belangen niet dermate groot en urgent dat deze een 'imminent threat of irreparable damage to the aquatic environment of the River Uruguay or to the economic and social interests of the riparian inhabitants on the Argentine side of the river' (par. 73) zouden vormen. Het Hof ziet derhalve geen noodzaak om voorlopige maatregelen te nemen om de bouw van de fabrieken te staken of te verbieden. Wel stelt het Hof dat het risico om de bouw voort te zetten voor Uruguay is; het Hof kan immers in de bodemprocedure tot een andere uitspraak komen. Het Hof oordeelt voorts dat het belangrijk is gedeelde natuurlijke bronnen te beschermen, maar dat economische ontwikkeling ook mogelijk moet zijn. Argentinië en Uruguay zijn in dit licht verplicht zich te houden aan de regels van het internationale recht en moeten te goeder trouw de procedure van kennisgeving en consultatie in ogenschouw nemen. Het Hof gaat ervan uit dat beide partijen de situatie niet laten verergeren. Daarom gelastte het Hof ook op dit punt geen voorlopige maatregelen. Critici zien in deze voorlopige uitspraak een gebrek aan actieve betrokkenheid van het Hof als hoeder van het belang van milieubescherming. Inmiddels lopen de gemoederen in de regio hoog op. Al maandenlang blokkeren boze Argentijnen in het betrokken gebied de wegen en een internationale brug naar en van Uruguay. Uruguay vroeg op zijn beurt het Hof via voorlopige maatregelen Argentinië op te dragen een einde te maken aan deze blokkades en de toegangswegen open te houden. Ditmaal was het evenwel Uruguay dat de pin op de neus kreeg want op 23 januari 2007 besloot het Hof dit verzoek af te wijzen.[68](#)

Samen Werken, Samen Leven: ook over de grenzen heen

Het kabinet Balkenende IV wil zijn leuze Samen Werken, Samen Leven ook internationaal vorm geven. Blijkens het Regeerakkoord van 7 februari 2007 wil het een actieve internationale en Europese rol spelen, zodat Nederland een relevante en constructieve partner blijft in de wereld. Bovendien wil het zich inzetten voor een duurzame leefomgeving om de wereld beter achter te laten dan we haar aantreffen. Gezien de alarmerende klimaatverandering die mede het gevolg is van de ook in Nederland nog steeds groeiende uitstoot van broeikasgassen is dat laatste een zeer gewaagde doelstelling; er is al een wereld te winnen als deze generatie erin slaagt de aarde achter te laten zoals zij die heeft aangetroffen.[69](#) Een van de projecten van het nieuwe kabinet is om de achterstanden in het behalen van de Millennium Ontwikkelingsdoelen van de VN voor 2015 te verkleinen. Daarbij wil het zich vooral richten op de armste landen en landen in een post-conflict-situatie; op zichzelf is dat een constante in het ontwikkelingsbeleid vanaf midden jaren zeventig. Ten slotte wil het kabinet alleen nog Nederlandse militairen inzetten als er een 'adequaat volkenrechtelijk mandaat' is.

De vraag dringt zich dan op wat Nederland op deze terreinen zou moeten ondernemen, denkend vanuit het internationaal publiekrecht. Die mogelijkheden zijn legio. Nederland kan initiatieven nemen voor een solide en realistische uitvoering van internationale milieufspraken zoals het Kyoto-Protocol; Nederland kan het voortouw nemen bij aanpassing en versterking van het internationale recht gericht op internationale terrorismebestrijding in de brede zin, dus niet louter reactief maar ook preventief via meer dialoog, respect voor culturele en religieuze diversiteit, aanpak van brandhaarden zoals de Palestijnse kwestie en armoedevermindering; Nederland kan een toetsingskader met richtlijnen voor internationaal geweldgebruik ontwikkelen om meer inhoud te geven aan het vereiste van een adequaat volkenrechtelijk mandaat voor militaire missies. Dit is een niet-limitatieve omvangrijke agenda, waarbij het internationale recht houvast kan bieden als hoeder van mondiale waarden en normen en als instrument voor concrete regelgeving en internationale samenwerking. Het jaar waarin we de honderdste verjaardag van de Tweede Haagse Vredesconferentie vieren[70](#), biedt een uitgelezen kans aan Nederland om het motto Samen Werken, Samen Leven ook internationaal inhoud te geven.

Prof. mr. W.J.M. van Genugten en prof. mr. N.J. Schrijver

NOTEN

1. [\[Terug\]](#)

Zie voor de samenstelling van de Raad: <http://www.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/membership.htm>.

2. [\[Terug\]](#)

Daarover bijvoorbeeld: Lars van Troost, 'VN en mensenrechten; Commissie is dood, leeft de Raad?', Internationale Spectator, juli-augustus 2006, p. 341.

3. [\[Terug\]](#)

A/RES/60/251, 3 april 2006, par. 9.

4. [\[Terug\]](#)

Decision 1/103 van de Raad van 30 juni 2006.

5. [\[Terug\]](#)

A/RES/60/251, 3 april 2006, par. 8.

6. [\[Terug\]](#)

Res. A/HRC/S-1/L.1/Rev.1.

7. [\[Terug\]](#)

A/HRC/4/116, 20 december 2006.

8. [\[Terug\]](#)

In Resolutie 242 uit 1967, unaniem aangenomen en dus met steun van de VS, werd onder meer bepaald dat de Israëlische troepen zich onmiddellijk dienden terug te trekken uit de Bezette Gebieden, een stelling die in Resolutie 338 uit 1973 werd herhaald. Zie ook Resolutie 1435 uit 2002 waarin werd besloten tot het streven naar een onafhankelijke en levensvatbare staat Palestina.

Verder werden beide partijen in de drie resoluties opgeroepen tot, kort gezegd, vreedzame co-existentie.

9. [\[Terug\]](#)

Zie <http://www.mideastweb.org/quartetm3.htm>.

10. [\[Terug\]](#)

Zie voor de tekst van het statement van het Kwartet, afgelegd na afloop: <http://www.un.org/News/Press/docs/2007/sg2122.doc.htm>.

11. [\[Terug\]](#)

Zie bijvoorbeeld Gilbert Achcar, 'Lebanon: The 33-Day War and UNSC Resolution 1701', Znet, 16 augustus 2006.

12. [\[Terug\]](#)

A/HRC/S-2/L.1.

13. [\[Terug\]](#)

S/RES/1701, 1 augustus 2006, par. 11.

14. [\[Terug\]](#)

Zie voor kwantitatieve gegevens: <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unfil/facts.html>.

[NOOT\$1]5

Sarah Nouwen en Maarten Barends, 'Vier jaar internationale betrokkenheid bij Darfur; voedselpakketten en diplomaten, toga's en blauwhelmen', Internationale Spectator, februari 2007, p. 99.

16. [\[Terug\]](#)

Decision S-4/101.

17. [\[Terug\]](#)

Idem, p. 101.

18. [\[Terug\]](#)

Zie bijvoorbeeld: Willem van Genugten, 'Toward a Fundamental Reform. The Role of the United Nations in a Divided World', Harvard International Law Review, at:

<http://hir.harvard.edu/articles/1462/> en N.J. Schrijver, 'The Future of the Charter of the United Nations', in: Max Planck Yearbook of United Nations Law, vol. 10 (2006), p. 1-34. Zie over het concept van de 'Responsibility to Protect': G. Molier, 'Humanitarian Intervention and the Responsibility to Protect after 9/11', Netherlands International Law Review, Vol. 53 (2006), p. 37-62.

19. [\[Terug\]](#)

S/RES/1590, 24 maart 2005.

20. [\[Terug\]](#)

S/RES/1706, 31 augustus 2006, par. 3.

21. [\[Terug\]](#)

Zie <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unmis/facts.html>.

22. [\[Terug\]](#)

A/RES/61/177, 12 januari 2007.

23. [\[Terug\]](#)

A/RES/61/106, 24 januari 2007.

24. [\[Terug\]](#)

Zie <http://www.un.org/disabilities/convention/facts.html>.

25. [\[Terug\]](#)

HRC, Res. 1/2.

26. [\[Terug\]](#)

A/C.3/61/L.57/Rev.1, 21 november 2006.

27. [\[Terug\]](#)

A/C.3/61/L.18/Rev.1, 28 november 2006.

28. [\[Terug\]](#)

Zie voor een goed gedocumenteerde analyse van 25 jaar discussie over de rechten van inheemse volken: A. Eide, 'Rights of Indigenous Peoples; Achievements in international law during the last quarter century', Netherlands Yearbook of International Law 2006 (te verschijnen in 2007).

29. [\[Terug\]](#)

De International Law Association heeft in november 2006 besloten tot instelling van een comité voor de rechten van inheemse volken, met Van Genugten als Nederlands lid. Tot het mandaat van het Comité behoort een internationaalrechtelijke reflectie op de situatie die eind 2006 rond de ontwerp-Verklaring is ontstaan.

30. [\[Terug\]](#)

Zie S/RES/1593, 31 maart 2005.

31. [\[Terug\]](#)

Zie http://www.icc-cpi.int/cases/Darfur/s0205/s0205_un.html voor de laatste documenten.

32. [\[Terug\]](#)

Vergelijk C. Romano, A. Nollkaemper en J. Kleffner (eds.), Internationalized Criminal Courts and Tribunals, Oxford 2004.

33. [\[Terug\]](#)

Zie ook Th.C. van Boven en E.R. Rieter, 'Nederland, het Internationale Gerechtshof en de doodstraf', in: NJB 2000, p. 1921-1922.

34. [\[Terug\]](#)

Zie <http://www.ohchr.org/english/countries/ratification/12.htm>.

35. [\[Terug\]](#)

Zie bijvoorbeeld 'Nieuwe topman VN Ban blundert over doodstraf Saddam', NRC Handelsblad 3 januari 2007.

36. [\[Terug\]](#)

S/RES/1688, 16 juni 2006.

37. [\[Terug\]](#)

Zie <http://www.sc-sl.org/> en <http://www.sc-sl.org/Taylor.html>.

38. [\[Terug\]](#)

Zie <http://www.rechtspraak.nl/> ff. Zie voor de lopende zaken: http://www.om.nl/parket/ressortsparket_den_haag/oorlogsmisdaden.

39. [\[Terug\]](#)

Zie S/PRST/2006/15 en S/RES/1696 (2006).

40. [\[Terug\]](#)

Zie S/RES/1737 (2006).

41. [\[Terug\]](#)

Zie S/RES/1267 (1999).

42. [\[Terug\]](#)

S/RES/1373 van 28 september 2001.

43. [\[Terug\]](#)

Zie daarover 'Kroniek van het Volkenrecht', NJB 2006, 392, p. 527; M.K. Bulterman, 'Oh, baby, baby, it's a wild world', NJCM Bulletin 2005, 30, p. 1069-1084; R.H. van Ooik en R.A. Wessel, 'De

Yusuf en Kadi-uitspraken in perspectief: nieuwe verhoudingen in de interne en externe bevoegdheden van de Europese Unie', Sociaal-economische wetgeving 2006, 54, p. 230-241.

44. [Terugn](#)

HvJ EG (zie zaak C-266/05 P).

45. [Terugn](#)

Zie ook Adviesraad Internationale Vraagstukken, Terrorismebestrijding in Mondiaal en Europees Perspectief, nr. 49, Den Haag, september 2006 (ook op www.aiv-advies.nl).

46. [Terugn](#)

Onder andere een rapport van de Duitse hoogleraar Bardo Fassbender (opgenomen in *International Organization Law Review*, vol 3 (2006, p. 437-485) en een rapport van het Amerikaanse Watson Institute van Brown University (zie VN Doc. A/60/887 van 14 juni 2006, met juridische bijdragen van L.J. van den Herik en N.J. Schrijver).

47. [Terugn](#)

Zie Besluit 2006/1008/EG van 21 december 2006 en kennisgeving 2006/C 320/ 02, respectievelijk PbEU L 379/123 en PbEU L 320/3.

48. [Terugn](#)

International Convention for the Suppression of Acts of Nuclear Terrorism, New York, 13 April 2005, A/RES/59/290. Reeds door 115 landen ondertekend, gevolgd door 13 ratificaties. Voor inwerkingtreding zijn 22 ratificaties vereist (artikel 25 lid 1).

49. [Terugn](#)

A/RES/61/89.

50. [Terugn](#)

S/2006/826, 26 oktober 2006.

51. [Terugn](#)

Te raadplegen op www.diplomatie.gouv.fr/en.

52. [Terugn](#)

Zie voor een handzaam overzicht van de meer politieke dimensies: Bert Bomert, de rubriek 'Staten-Generaal', periode mei-oktober 2006, *Vrede en Veiligheid* 35 (2006), p. 492-494.

53. [Terugn](#)

'Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan pending the Re-establishment of Permanent Government Institutions', Bonn 5 december 2001, Annex 1, par. 3.

54. [Terugn](#)

S/RES/1386, 20 december 2001, par. 1.

55. [Terugn](#)

S/RES/1510, 13 oktober 2003.

56. [Terugn](#)

S/RES/1563, 17 september 2004.

57. [Terugn](#)

S/RES/1659, 15 februari 2006. Zie ook S/RES/1707, 12 september 2006.

58. [Terugn](#)

Zie <http://www.mindef.nl/missies/index.aspx> (geraadpleegd op 11 februari 2007). Het precieze aantal deelnemers aan de operatie Enduring Freedom wordt niet uitgesplitst.

59. [Terugn](#)

S/RES/1500, 14 augustus 2003.

60. [Terugn](#)

Zie bijvoorbeeld S/RES/1637, 11 november 2005, par. 1.

61. [Terugn](#)

Laatstelijk S/RES/1723, 28 november 2006.

62. [Terugn](#)

Zie bijvoorbeeld S/ RES/1546, 8 juni 2004, par. 9.

63. [Terugn](#)

S/RES/1723, 28 november 2006, par. 1 en 6.

64. [Terugn](#)

Zie http://www.mindef.nl/missies/kleinere_missies/ntm1/index.aspx.

65. [Terugn](#)

Zie <http://www.nato.int/issues/iraq-assistance/command.html>.

66. [Terugn](#)

Zie ook J. Baker en L.H. Hamilton, *The Iraqi Study Group Report. The Way Forward - A New Approach*, New York 2006.

67. [Terugn](#)

Zie W. van Genugten, C. Homan, P. de Waart en N. Schrijver, *The United Nations of the Future. Globalisation with a Human Face*, Amsterdam: KIT Publishers 2006, hoofdstuk 8.

68. [Terugn](#)

Zie voor de uitspraken en de voorgeschiedenis de website van het Hof: www.icj-cij.org.

69. [Terugn](#)

Vergelijk N.J. Schrijver, *Na ons de zondvloed? De positie van toekomstige generaties in het volkenrecht*, Den Haag: Boom Juridische uitgeverij 2006.

70. [Terugn](#)

Zie onder meer het programma van de Hague Joint Conference van de American Society of International Law en de Nederlandse Vereniging voor Internationaal Recht, 28-30 juni 2007, op website www.asser.nl.